

Мусатенко Віта Сергіївна,

здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

Смаглюк Олександр Володимирович,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Судове провадження у справах про торгівлю людьми (стаття 149 кримінального кодексу України) в умовах воєнного стану має здійснюватися у повному обсязі, тобто не може бути порушено принцип відповідальності винних осіб за скоєний злочин.

Відповідно до ст. 149 КК [1] (в редакції від 06.09.2018 р.) передбачено відповідальність за торгівлю людьми, а саме за торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію».

Згідно статистичних даних, щодо Стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році [2], щодо результатів розгляду місцевими загальними судами кримінальних проваджень (справ) про торгівлю людьми – до судів надійшло лише 43 справи, перебувало у провадженні 144 справи, водночас закінчено провадження у 32 справах, 27 з яких з постановленням вироку, та засуджено було 18 осіб. І це є найнижчими показниками за останні 5 років, незважаючи на значно збільшену кількість злочинів торгівлі людьми.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини 1 статті 106 Конституції України [3], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4], Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», [5], із 05:30 24.02.2022 року в Україні введено воєнний стан строком на 30 діб. Строк дії воєнного стану в Україні неодноразово продовжувався, зокрема, з 19.02.2023 року до 20.05.2023 року.

Відповідно до ст. 26 Закону, правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

Тобто, враховуючи вище викладене, можна з певністю сказати, що в чинному законодавстві на початку повномасштабного вторгнення вже була утворена правова база для роботи в умовах воєнного стану, який фактично вже тривав з 2014 року. Але, на практиці після 24 лютого 2022 року виявилось, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс не допомагає в забезпеченні безперерйного здійснення судочинства, перш за все тому, що не виписана низка процесуальних питань, та окрім цього більшість судів, навіть в столиці, фізично були зачинені, що звичайно не могло не вплинути на розгляд великої кількості кримінальних проваджень. Крім того, тривалий час ситуація ускладнювалась відсутністю доступу до Єдиного реєстру судових рішень, і судді, фактично були позбавлені можливості формувати єдині підходи до реалізації законодавчих змін після впровадження воєнного стану.

Разом з цим, відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6] кожній фізичній або юридичній особі гарантується право на розгляд судом упродовж розумного строку кримінальної справи, в якій вона є стороною. Розумність тривалості провадження повинна визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також ступінь важливості предмета спору для заявника (рішення Суду у справах Савенкова проти України, Папазова та інші проти України).

Верховним Судом було підготовлено лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03 березня 2022 року № 2/0/2-22 (далі -Лист) [7], з урахуванням якого розгляд справ, щодо торгівлі людьми відбувався наступним чином:

- ✓ розгляд клопотання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може бути передано на розгляд до іншого судді, та/або необхідно звертатися з клопотаннями до відповідних апеляційних судів або, до Верховного Суду про зміну підсудності кримінальних проваджень.

- ✓ можливість брати участь у засіданні в режимі відеоконференцв'язку за допомогою технічних засобів, не визначених КПК України.

- ✓ розгляд клопотань щодо запобіжних заходів без участі підозрюваного, з належною мотивацією такої процедури розгляду.

- ✓ рішення про продовження запобіжного заходу, суд може приймати оцінюючи обставини, встановлені при вирішенні попередніх

клопотань без витребування матеріалів кримінального провадження, зокрема на підставі судових рішень у формі, в якій їх внесено до Єдиного державного реєстру судових рішень (тобто роздруківки з Реєстру).

Враховуючи рекомендації викладені у Листі розгляд кримінальних справ звівся до розгляду клопотань про зміну застосованого раніше запобіжного заходу, які стосувались наміру підозрюваного, обвинуваченого у торгівлі людьми захищати Україну, небезпеки застосованого запобіжного заходу для життя і здоров'я підозрюваного, обвинуваченого в умовах воєнного стану, та зміни запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання та зменшення суми раніше внесеної застави. При цьому у разі подання клопотання за умови перерахування застави або суми, на яку її зменшено, на спеціальний рахунок Збройних сил України, такі клопотання майже всі були задоволені, відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень. В деяких випадках суми були в 5-10 раз менше ніж обвинувачені отримували від одного злочину торгівлі людьми.

Тобто, протягом дії воєнного стану розгляд справ по торгівлі людьми фактично звівся до продовження/зміни запобіжних заходів та можливості за перерахування застави або суми, на яку її зменшено, на спеціальний рахунок Збройних сил України фактично законно уникнути покарання за торгівлю людьми. Притягнення до відповідальності винних осіб за торгівлю людьми залишається серйозною проблемою для українського суспільства, і вимогою до України від міжнародних партнерів. Таким чином, із запровадженням воєнного стану кримінальне судочинство реально не відбувалось в Україні. Але важливість притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, в цей час, не втратила свого значення, особливо враховуючи, що після початку військового вторгнення, спрощення правил перетину державного кордону, питання торгівлі людьми стало особливо актуальним.

Україна незважаючи на війну та всі проблеми пов'язані з нею, повинна виконувати свої зобов'язання та забезпечувати притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб та забезпечувати права потерпілих осіб на судовий захист.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

2. Стан здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення судами загальної юрисдикції у 2022 році.
URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/

supreme/ogliady/Stan_Pravosuddya_Criminal_2022.pdf?fbclid=IwAR0-cI-_Q6vwrkYTf6H36 MOM1-1PtZQeBa0K9rFQXGyadcYYg65htMccVx0 (дата звернення: 25.04.2023).

3. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

5. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 25.04.2023).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 25.04.2023).

7. Лист Верховного Суду від 03 березня 2022 року № 2/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf (дата звернення: 25.04.2023).

Нагорнюк-Данилюк Олександр Олександрович,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

УЧАСТЬ АДВОКАТА У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Судове провадження – це основна стадія кримінального провадження, на якій суд колегіально або суддя одноособово за участю сторін з дотриманням усіх засад кримінального провадження розглядає кримінальне провадження по суті. Спеціальне судове провадження здійснюється відповідно до загальних положень судового розгляду. Судові справи розглядаються в залах судових засідань, які мають відповідну нумерацію. Під час судового розгляду справи здійснюється повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу. Фіксування судового засідання технічними засобами здійснює секретар судового засідання або за розпорядженням головуєчого інший працівник апарату суду [4].

Так, судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім